

Суди, банки та їхні власники... Шлях до панування справедливості



Віктор ГРИГОРЧУК,
начальник управління
претензійно-позовної роботи
юридичного департаменту
Національного банку України

У березні 2015 р. був прийнятий закон про збільшення рівня відповідальності власників банків. Відтоді були успішно завершені найважливіші етапи реформування. Сьогодні, коли нарешті можна говорити про стабільну та прозору банківську систему України, вкрай важливо сконцентруватися на гострих питаннях відповідальності не найбільш сумлінних представників менеджменту, а також на власниках неплатоспроможних банків.

Для захисту фінансової стабільності та економічного майбутнього нашої країни доклали багато зусиль і фінансових ресурсів платників податків. Ці кошти мають бути повернуті, а винні у зловживаннях представники менеджменту та акціонери неплатоспроможних банків повинні нести відповідальність.

Наша команда вже не перший рік працює в цьому напрямку в Національному банку. Наразі помітні перші серйозні досягнення, але шлях до успіху був і залишається непростим. Дотримання закону учасниками правовідносин має забезпечувати судову систему. Однак, на жаль, ні для кого не секрет, що вона далека від досконалості. Питання полягає в тому, що та як має змінитися, щоб справедливість змогла взяти гору в найкоротші терміни?

На правильному шляху

Варто зазначити, що все ж таки є підстави для оптимізму. Судова реформа триває. Ми вже бачимо справедливі та правосудні рішення, прийняті з дотриманням всіх основних принципів права. Зокрема, за останній півроку НБУ виграв 22 судових процеси на загальну суму близько 1,2 млрд грн, шляхом

погашення заборгованості за кредитами рефінансування поручителями-компаніями, пов'язаними з колишнім співвласником Приват-Банку Ігорем Коломойським. Також сьогодні ведуться процеси проти інших колишніх власників банків. Це дуже важливі рішення не лише для НБУ, але й для усієї банківської системи України, оскільки окрім стягнення заборгованості ми маємо на меті вдосконалення практики застосування права.

Особливі підстави для оптимізму надає робота Верховного Суду. Суть полягає не лише у позитивному досвіді НБУ. Рішення, винесені на користь НБУ за останні місяці, насамперед, є хорошою новиною для всіх платників податків України.

Також дуже важливий той факт, що робота Верховного Суду є однією з найпрозоріших та відкритих процесів у судовій системі. У переважній більшості рішень Верховного Суду чітко прописуються норми матеріального права та підстави для укладення того чи іншого правового висновку. Це принципово важливо, щоб мати можливість показати, що панує справедливість.

Складні ділянки

На жаль, з роботою судів першої інстанції наразі все не дуже оптимістично. Судова реформа ще не торкнулася цієї інстанції повною мірою. Суди часто розглядають судові суперечки, вдаючись до попередніх підходів і практик, де прозорість та відкритість нівелиювалися, а справедливість і законність відсувалися на другий план на користь задоволення незаконних приватних інтересів. Звичайно, це ставить під сумнів законність прийнятих рішень представників Феміди.

Наприклад, розглянемо нещодавній випадок з практики НБУ. Позов 2-річної давності власника однієї з банків, який оскаржував рішення про визнання його неплатоспроможним, був допущений судом до розгляду. При цьому закон передбачає 6-місячний термін для можливості оскарження подібних рішень регулятора.

Колішній власник банку стверджував, що його позов має бути розглянутий через 2 роки, оскільки він тільки дізнався, що його права були порушені. Однак внаслідок дії оскаржуваного рішення управління банком, згідно із законом, було передано команді Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Колишній власник був відсторонений від участі в управлінні банком 2 роки тому.

Звичайно, людині, здатній вести бізнес, достатньо важко було б не помітити жодних змін, які стосуються управління його активами.

Побоювання з приводу обгрунтованості та законності рішень судів першої інстанції — це не просто суб'єктивна думка. Їхні рішення регулярно скасовуються судами апеляційних і касаційних інстанцій.

Гра на час

Ще одна проблема в роботі судів — поле для маніпулювання судочинством. В нашій практиці є кричущі випадки, коли акціонери проблемних банків подавали десятки зустрічних позовів або вимагали проведення незліченних експертиз достатньо прозорих і простих економічних розрахунків простроченої кредитної заборгованості. Всі ці дії мали на меті затягнути процес та якомога довше мати привід, щоб не виконувати взяті на себе зобов'язання (наприклад, з особистих порук за зобов'язання своїх банків перед НБУ).

Судді — одні з найбільш професійних юристів у країні — не можуть не помітити подібних спроб уникнення відповідальності або затягування процесу. Вони мають можливість припинити подібні маніпуляції, але іноді не користуються нею повною мірою з незрозумілих для нас причин. Наприклад, у рішеннях англійських судів регулярно спостерігається різка

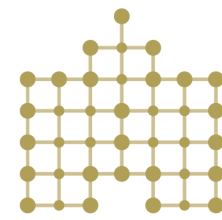
критика несумлінної поведінки учасників спору або їхніх представників. В українських реаліях, на жаль, це поки що рідкість.

Через процесуальні маніпуляції НБУ та іншим державним органам влади доводиться брати участь у тривалих юридичних баталіях, а також боротися за справедливі судові рішення у кількох інстанціях щодо достатньо простих правових питань, домагаючись правової визначеності для суспільства.

Залишається сподіватися, що в майбутньому судді більш активно використовуватимуть наявний у них інструментарій для рішучого припинення спроб процесуальних маніпуляцій, адже це передбачається національним законодавством.

Що далі?

Всі ми чули різні скарги на роботу системи судочинства в Україні. Тому для реалізації судової реформи, як і в інших галузях, необхідно активно переймати найкращий світовий досвід, не затягувати із завершенням розпочатого та не зупинятися на досягнутому. Завдання юридичної спільноти країни — думати не лише про вирішення миттєвих питань, але й усвідомлювати свою відповідальність у формуванні правової держави. Адже саме спільними зусиллями ми формуємо суспільство, в якому пануватимуть принципи верховенства права та справедливості.



Валютна реформа: капітальна перебудова чи косметичний ремонт



Катерина ОЛІЙНИК,
старший юрист ЮФ «Астерс»



Юлія ПРИХОДЬКО,
юрист ЮФ «Астерс»

07.02.2019 р. набув чинності Закон України «Про валюту і валютні операції», а також були введені в дію постанови НБУ, покликані реформувати систему валютного регулювання в Україні. З легкої руки Національного Банку України реформа отримала назву «валютна лібералізація».

Новий Закон, що замінив вже архаїчний Декрет про систему валютного регулювання і валютного контролю 1993 р., докорінно змінив систему та філософію валютного регулювання. Відбувся перехід від принципу «заборонено все, що прямо не дозволено» за Декретом до принципу «дозволено все, що прямо не заборонено» за Законом, від адміністративних методів до ринкових інструментів регулювання, від дозволеної системи (індивідуальні ліцензії) до повідомчого порядку. Отже, у прогресивності Закону годі й сумніватися. Проте низка обмежень та вимог, що діятимуть на постійній основі відповідно до п. 5 Прикінцевих та перехідних положень Закону, не дозволяють говорити про повномасштабність змін та лібералізацію.

Чого ж торкнулася так звана лібералізація? За якими правилами діятиме ринок найближчим часом?

Зовнішньоекономічна діяльність

Граничні строки розрахунків за операціями експорту та імпорту на суми понад 150 тис. грн подовжено з 180 до 365 днів. На транзакції менше ніж 150 тис. грн вимога граничних строків відтепер не поширюється. Також для певних видів операцій (зокрема, експорту/імпорту) дозволено хеджування валютних ризиків за допомогою валютних деривативів.

Окрім того, скасовано спеціальні санкції, що застосовувалися Міністерством економічного розвитку і торгівлі за ст. 37 Закону про зовнішньоекономічну діяльність (зокрема, за порушення строків розрахунків). Однак на практиці вже помітні проблеми в контексті скасування спеціальних санкцій, які діяли на момент набрання чинності Законом, а також неузгодження державними органами своєї діяльності з новими правилами.

Інвестиції за кордон

Як і раніше, резиденти можуть відкривати рахунки за кордоном, однак тепер для перерахування з України коштів на такий рахунок не потрібно отримувати індивідуальну ліцензію НБУ. Індивідуальна ліцензія на інвестування за кордон також більше не потрібна. Проте очікувати широкомасштабного розширення бізнесу за межі України ще зарано. Ліцензії скасовано, але натомість існують е-ліміти — ліміти на суми коштів, які можна перерахувати з тією чи іншою метою за кордон. Фізичні особи можуть інвестувати за кордон або перерахувати на іноземний рахунок до 50 тис. євро на рік. Для юридичних осіб та підприємців е-ліміт становить 2 млн євро на рік. Однак навіть у межах е-лімітів існують обмеження на дозволені операції. Зокрема, юридичні особи можуть перераховувати кошти з України на свої закордонні рахунки лише з метою утримання представництв/філій або для виконання зовнішньоекономічних контрактів.

Кредити від нерезидентів

Можливість для сторін на власний розсуд обрати дату набрання

чинності кредитним договором — очевидна перевага довгоочікуваного скасування вимоги про реєстрацію кредитів від нерезидентів. Проте для взяття на обслуговування та внесення інформації про позику в інформаційну систему банку і надалі вимагає низку документів, таким чином відтворюючи в новій системі майже всі старі процедурні вимоги.

Варто відзначити, що нарешті було скасовано заборону на дострокове погашення кредитів, а також обмеження за максимальною процентною ставкою. Відтепер позичальник і кредитор мають право на власний розсуд визначати процентні ставки, не обмежуючись, як раніше, граничними значеннями, що встановлювалися НБУ для зовнішніх запозичень (9,8%, 10% або 11% річних залежно від строку, на який надається позика, та Libor 3m + 750 b. p.).

Водночас банки тепер мають аналізувати кредитні договори на предмет «відповідності вартості позики ринковим умовам». З цього приводу НБУ надав банкам роз'яснення і навіть навіть приклади такої «відповідності» та «невідповідності» для ілюстрації. Однак чи дійсно цей підхід буде настільки ж ефективним на практиці, як він виглядає на папері? Час покаже, але не будемо сподіватися на блискавичний ефект. Роз'яснення НБУ не рятує банк від необхідності надати власну кваліфікацію позики на підставі оціночного судження. Банки поки що сприймають це достатньо обережно та з недовірою.

Іноземні інвестиції

Обмеження на повернення інвестицій залишається чинним і становить 5 млн євро на місяць (раніше — 5 млн доларів США); обмеження на репатріацію дивідендів становить 7 млн євро на місяць (раніше — 7 млн доларів США). Також дозволено повернення дивідендів, нарахованих за будь-який період, включаючи за 2018 р.

Відтепер нерезиденти можуть відкривати в українському банку поточні рахунки та зараховувати на них кошти відповідно до е-лімітів. Інвестиційні рахунки залишаються та функціонуватимуть у звичному режимі, але в майбутньому НБУ планує їх скасувати. Варто зазначити, що на інвестиційні рахунки не поширюються перелічені вище е-ліміти.

Зарахувати 6 млн євро від продажу корпоративних прав — не питання! 10 млн євро дивідендів — готово! Проте зачекайте, розігнатися не вдасться, адже подальші перерахування з інвестиційного рахунку вже будуть обмежені, в тому числі е-лімітами. Отже, здійснюючи будь-яку операцію з отримання чи перерахування коштів, потрібно враховувати нові тонкощі регулювання.

Ризик-орієнтований підхід

З поняттям свободи волі тісно пов'язане поняття відповідальності, що мають відносини прямої залежності. Такий принцип стосується також ризик-орієнтованого підходу: банки мають більше повноважень, що супроводжується більшим рівнем відповідальності. Та чи готові до цього банки? Перші результати тестування нового підходу свідчать про певну неготовність банків до прийняття самостійних рішень і відповідальності. Дотримання бюрократичних формальностей, вимога надавати повний пакет документів — далеко не єдині традиції, які мали б відійти в минуле, але поки що пліч-о-пліч супроводжують ризик-орієнтований підхід. Така ситуація неминуче призводить до гальмування втілення нового підходу на практиці.

Будемо сподіватися, що настане час для нових традицій і правил гри, а ризик-орієнтований підхід запрацює та набуде рис клієнт-орієнтованості. Нове законодавство дозволяє банкам стати самостійними гравцями ринку та створювати для роботи ринкової конкурентні умови, при цьому не виходячи за межі вимог валютного регулювання.

Нове валютне майбутнє не за горами

Немає межі досконалості... Новий Закон передбачив низку прогресивних принципів і правил та заклад міцне підґрунтя для встановлення в майбутньому свободи здійснення валютних операцій, але обмеження, вимоги та ліміти значно сповільнюють рух за траєкторією лібералізації. Сподіваємося, що нові уявлення і традиції валютного регулювання в Україні поступово замінять старі, недієві та неринкові механізми, що сприятиме побудові сучасного ефективного валютного майбутнього.